

A silhouette of a person with arms raised in a gesture of triumph or awe, set against a vast, colorful nebula in space. The nebula features swirling patterns of purple, pink, and orange, with numerous stars scattered throughout. The person's silhouette is dark and stands out prominently against the bright, ethereal background of the galaxy.

Alles is geschiedenis

Olof H. de Vries

Alles^{is} geschiedenis

Olof H. de Vries

Bouwstenen voor een baptistische geloofsvisie
uit de dogmatiek van Olof H. de Vries

Onder redactie van:

Henk Bakker

Jelle Horjus

Jos Jumelet

Teun van der Leer

Anne de Vries

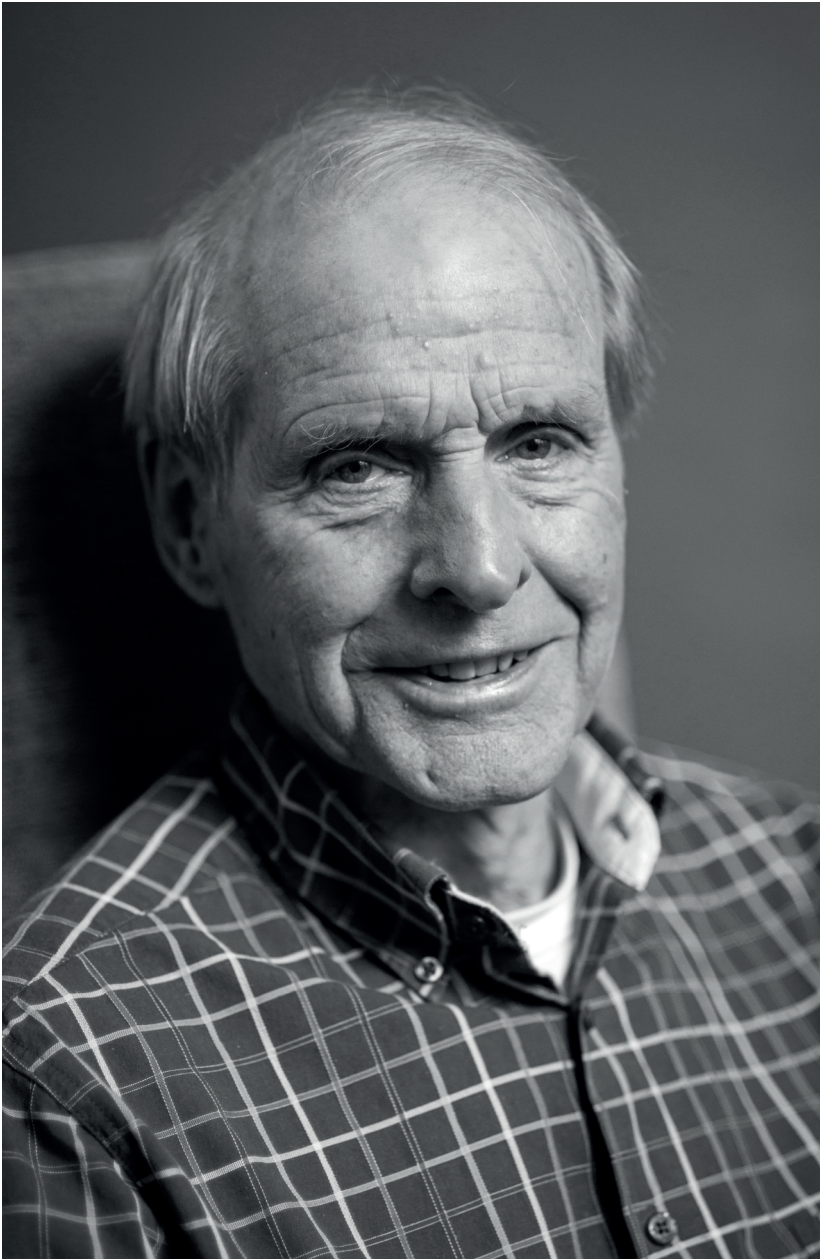
uitgeverij

INHOUD

Voorwoord	7
Alles is geschiedenis	
Inleiding tot de theologie van Olof H. de Vries	9
Hoofdstuk 1: Wat is dogmatiek?	21
1.1 Dogmatiek is denkwerk	21
1.2 De wetenschappelijkheid van de dogmatiek nader bekeken	21
1.3 Over de eigensoortigheid van dogmatisch denken	31
1.3.1 Het denken in de dogmatiek is uit geloof en tot geloof	31
1.3.2 Over de waarheid van dogmatische uitspraken	32
1.3.3 Hoe is de transcendente God te denken?	35
1.3.4 Over de subjectiviteit van ons kennen van en denken over God	42
1.4 Op de grens van het denken	47
1.4.1 Dogmatiek als spel	47
1.4.2 Dogmatiek als humor	50
1.4.3 Dogmatiek als lofprijzing	53
Hoofdstuk 2: Geschiedenis en woord	57
2.1 In het Oude Testament liggen de wortels van het moderne geschiedenisconcept	60
2.2 God geeft zich in de geschiedenis te kennen	65
2.3 Het heil heeft een historisch karakter	69
2.4 Discussie over openbaring als geschiedenis en heil als geschiedenis	72
2.4.1 Geschiedenis en heilsgeschiedenis	73
2.4.2 God is geen ander woord voor geschiedenis	74
2.4.3 Geschiedenis of woord?	75
2.5 Geschiedenis en woord: een geschiedfilosofische analyse	76
2.5.1 De spanning tussen feit en betekenis in de geschiedenis	80
2.5.2 Historische waarheid	82
2.6 Het Schriftwoord als gestalte van de heilsgeschiedenis	84
2.6.1 De leer van de viervoudige Schriftzin geschiedfilosofisch beoordeeld	85
2.6.2 Het historisch kritisch bijbelonderzoek	87
2.6.3 Het fundamentalisme	94
Hoofdstuk 3: Tijd en eeuwigheid	99
3.1 Tijd	100
3.1.1 Is tijd wel of niet beslissend?	100
3.1.2 Tijd in de Bijbel	102
3.1.3 Dynamische tijd en statische tijd	105
3.2 Eeuwigheid	107
3.2.1 De eeuwigheid is nodig om Gods handelen in de tijd begrijpelijk te maken	107
3.2.2 Eeuwigheid in de Bijbel	107
3.2.3 Opvattingen over de eeuwigheid in de geschiedenis van de theologie	110
3.2.3.1 Eeuwigheid is tijdloosheid	110

3.2.3.2 Eeuwigheid is tijd	114
3.2.3.3 Eeuwigheid als de dynamiek tussen verleden, heden en toekomst	116
3.3 Samenvatting en vervolg	120
3.4 Problematische thema's in de relatie tussen de eeuwigheid van God en de tijd	123
3.4.1 De onveranderlijkheid van God	123
3.4.2 De alwetendheid van God	124
3.4.3 Predestinatie	126
3.4.4 Werkzaamheid van Christus' dood en opstanding over de temporele grenzen van Goede Vrijdag en Pasen heen	128
Hoofdstuk 4: Schepping en wonderen	133
4.1 Schepping en geschiedenis	134
4.1.1 Creatio ex nihilo (Schepping uit het niets)	134
4.1.2 Creatio ex nihilo in termen van geschiedenis	135
4.1.3 Schepping opmaat tot, en deel van de heilsgeschiedenis	140
4.1.3.1 Het Oude Testament	140
4.1.3.2 Het Nieuwe Testament	148
4.2 De evolutietheorie	150
4.2.1 De evolutietheorie en reacties daarop, in hoofdlijnen	153
4.3 Theologie en natuurwetenschappen: twee perspectieven op één werkelijkheid	159
4.3.1 In natuurwetenschappelijk onderzoek gaat de wetenschapper een relatie met de werkelijkheid aan	160
4.3.2 Natuurwetenschap en theologie: twee perspectieven op één werkelijkheid	167
4.3.3 De wereld is één	169
4.4 De wereld als schepping van God	184
4.5 Wonderen	187
4.5.1 Wonderen en wereldbeelden	188
4.5.2 Bijbelse wonderen zijn onderdeel van de geschiedenis die God met mensen maakt	189
4.5.3 Zijn de wonderen echt gebeurd?	200
4.5.4 Over echt gebeurd en kennis van echt gebeurd	212

Olof H. de Vries

Voorwoord

Een kerkgenootschap doet er goed aan om met regelmaat theologische werken te publiceren die haar traditie belichten en deze naar de tijd toe uit te leggen. Het is nodig en zinvol om stil te staan bij wat ons is doorgegeven en wat de traditie betekent in nieuwe tijden. Het is altijd verstandig om noch het ene (traditie) en noch het andere (nieuwe tijden) tot maatstaf te maken, maar beide met voldoende kritische zin te verbinden. Woorden als herkenbaarheid en transformatie begeleiden het proces. Tijden veranderen en toch is het de bedoeling dat kerkelijke identiteit voor haar leden herkenbaar blijft. Dit geldt ook voor kerken uit de baptistentraditie.

Met dit perspectief voor ogen heeft de redactie zich over een viertal hoofdstukken uit Olof H. de Vries' onvoltooide theologie gebogen en laat zij die dankbaar het licht zien onder de titel *Alles is geschiedenis. Bouwstenen voor een baptistische geloofsvisie uit de dogmatiek van Olof H. de Vries*. Het boek is een welkome aanvulling op de vriendenbundel *De geschiedenis van het Schriftwoord gaat door* die vorig jaar verscheen, kort na het overlijden van de oud-hoogleraar. Nu, een jaar later, kan de lezer uit de eerste hand kennis nemen van diens opvattingen.

Zoals aangegeven zijn het vier hoofdstukken, die ondanks hun geringe aantal toch krachtige aanzetten bieden voor zinvol theologisch spreken. Over De Vries' Christologie en pneumatologie, heilsleer en kerkleer, mensleer en zondeleer kan slechts gespeculeerd worden, hoewel de uitgezette theologische lijnen in menig opzicht kunnen worden doorgetrokken. De contouren van de ontbrekende hoofdstukken worden min of meer wel zichtbaar. De Vries' wereld is een 'thick world' waarin de werkelijkheid in zijn wijdeste en zijn smalste omtrekken ten nauwste betrokken is op het menselijk leven (zie omslag). Het wachten is op vervolgpublishaties die meer helderheid kunnen bieden: wetenschappelijke en populaire artikelen, lezingen en preken.

De Vries merkt terloops op dat de zogeheten ‘vader’ van de geschiedschrijving Herodotus gericht schreef om de prestaties van mensen in de loop der tijd ‘niet in vergetelheid’ te laten geraken (hst. 2, pagina’s 61-62). Zo heeft de redactie niet gewild dat het gedachtegoed van De Vries, dat een prestatie op zich is, als los zand zou verwaaien. We bevelen deze inleiding op de theologie (‘prolegomena’) aan theologische studenten, aan predikanten, aan docenten theologie en allen die geïnteresseerd zijn in een baptisten benadering van de geloofsleer van harte aan.

De redactieleden hebben in korte tijd veel werk verzet, aangevuld met de precisie van Jeanette van Es en de bereidheid van Uitgeverij Kok. Zij allen hebben de realisatie van Olof de Vries’ ‘Unvollendete’ mogelijk gemaakt.

Henk Bakker

Jelle Horjus

Jos Jumelet

Teun van der Leer

Anne de Vries

Alles is geschiedenis

Inleiding tot de theologie van Olof H. de Vries

Henk Bakker

Toen in 2009 Olof de Vries' geschiedenis van het baptisme *Gelovig gedoopt*¹ werd gepresenteerd, deed de rector van het Baptistenseminarium Teun van der Leer de uitnodiging aan De Vries om binnen afzienbare tijd ook zijn theologie te publiceren. De Vries ging daar graag op in. In de jaren erna werden in de zogeheten 'kenniskring' van het seminarium de eerste vier hoofdstukken van zijn dogmatiek gepresenteerd en besproken. Dit waren altijd opbouwende en stimulerende bijeenkomsten die bijdroegen aan de scherpte en de belijning van het te verwachten boek. Maar dit niet alleen, want ook groeide de overtuiging dat deze theologie een substantiële bijdrage kon zijn aan de geloofsdiscussie die vandaag de dag wordt gevoerd over de zekerheid van het christendom. Wat bedoelen christenen met het kennen van God en hoe zeker is die kennis? Hoe verhoudt die kennis zich tot de geschiedenis en de wereld waarin wij leven? Deze dogmatiek biedt verrassende inzichten voor de discussie over geloof en wetenschap en de wijze waarop zinvol over het christelijk geloof kan worden gesproken.

Helaas heeft Olof de Vries zijn dogmatiek niet kunnen afronden. Zijn vroegtijdig overlijden in april 2013 maakte een einde aan de plannen. Tot op de laatste momenten van zijn leven werden nog theologische notities opgesteld, 'scribens mortuus est'. De hoofdstukken die we wel hebben zijn in de meest letterlijke zin fundamentele, want zij behandelen de epistemologie en de Godskennis, de samenhang van geschiedenis, eeuwigheid en openbaring, en tenslotte de betekenis van de schepping voor de heilsgeschiedenis.

---

¹ *Gelovig gedoopt – 400 jaar baptisme, 150 jaar in Nederland* (Kampen: Kok, 2009).

Wie deze vier hoofdstukken doorleest merkt dat De Vries in discussie is met tenminste drie groepen gesprekspartners. In de eerste plaats de inspirators en stimulators die hem een begaanbare weg wijzen in complexe vraagstukken zoals bijvoorbeeld Polkinghorne, Murphy en Ellis doen over de kwesties tijd en eeuwigheid en de gelaagdheid van de werkelijkheid. De Vries maakt dankbaar gebruik van hun wetenschappelijke inzichten en bouwt deze in voor zijn eigen theorievorming. Dit doet hij op meerdere plaatsen met meerdere wetenschappers. Soms is daarbij zeer recente literatuur gebruikt, soms steunt De Vries op gedateerde titels, maar altijd zo dat actuele discussies erdoor gevoed worden. De tweede groep waarmee De Vries in discussie is bestaat uit critici uit kerkelijke kring. Natuurlijk is die ook min of meer tijdgebonden, hoewel kritische geluiden over bijvoorbeeld schepping en evolutie al anderhalve eeuw meegaan, tijdgebonden of niet. Dit geldt ook voor de kritische vragen over het gezag van de Schrift, het gezag van de traditie, het bestaan van wonderen. De Vries buigt zich over deze vragen en wil ten overstaan van de geloofsgemeenschap verantwoording afleggen van zijn visie daarop als theoloog en christen. In de derde plaats is De Vries in gesprek met zichzelf, dat wil zeggen met het zoekende zelf, dat altijd meerstemmig is. De mens, de wetenschapper en de christen in hem maken dat elk vraagstuk vanuit vele hoeken kan worden benaderd. Daarbij komt nog eens dat zowel het begrip ‘wetenschapper’ als ‘christen’ en ‘mens’ een waaier aan benaderingen oplevert die zo mogelijk alle door de handen van De Vries zijn gegaan vooraleer hij positie kiest. Kortom, de voorliggende dogmatiek gaat niet over één nacht ijs, want daar zou hij doorheen zakken.

Relevantie

De relevantie van deze publicatie voor de theologische wetenschap en in het bijzonder voor de Unie van Baptistengemeenten in Nederland is aanmerkelijk. Er komt namelijk veel in samen. Uit de eerder gepubliceerde bundel *De geschiedenis van het Schriftwoord gaat*

door² blijkt al hoe veelzijdig De Vries was. Vrienden, collega's en studenten hebben met elkaar willen duidelijk maken dat in De Vries een leerling van Christus aan de kerk was geschonken die zowel bijbelleraar als dogmaticus, zowel betrokken gemeentelid als logisch wetenschapper was.³ Ook al liet De Vries zich meestal bescheiden uit over leerstellingen en belijdenissen, en kon men hem nauwelijks betrappen op het doen van boude uitspraken, toch volgde hij Jezus in een authentiek spoor. Dat spoor kan misschien het beste onder woorden worden gebracht met enkele zinsneden uit een van zijn preken.

Op 30 december 2007 preekte De Vries in de Baptistengemeente Amersfoort over Prediker 3:1-15, toegespitst op vers 1 'Voor alles wat gebeurt is er een uur, een tijd voor alles wat er is onder de hemel'. Na een korte uitleg van de woordparen in de passage, maakt De Vries duidelijk dat wij mensen de tijd niet hebben als een uitgestrekte leegte en al evenmin als een reeks verbrokkelde momenten. De tijd is toegewezen, geschonken door God, en is een opeenvolging van 'dansparen' die door het leven zwieren, zoals zwijgen en spreken, huilen en lachen, omhelzen en afweren, helen en doden, baren en sterven. In al zijn pijnlijke contrasten is de tijd toch één en beslist niet leeg in de zin van vul maar in. De tijd wordt bijeengehouden door Gods eeuwigheid, en juist dat maakt dat vandaag een mens tot geloof kan komen en worden gedoopt in de dood van Jezus die tweeduizend jaar geleden plaatsvond. Daar en toen was er ook 'tijd om te doden' en men doodde Jezus. Zijn dood was de dood van anderen. Zo werd het Goede Vrijdag en zo werd het Pasen. 'Zo brak

---

² Henk Bakker, Albrecht Boerrigter, Jeanette van Es, Winfried Ramaker (eds.), *De geschiedenis van het Schriftwoord gaat door. Gedachten ter markering van de theologie van dr. O.H. de Vries* (Kampen: Utrecht, 2014).

³ Deze breedte valt op in de bijdragen in bovengenoemde bundel *De geschiedenis van het Schriftwoord gaat door*, bijv. bij Izaak J. de Hulster, 'De actualiteit van de herlezen Schrift door de geschiedenis heen', 11-32, op 11-12, bij Willem J. van Asselt, 'Vriendschap als thema voor christelijke theologie en spiritualiteit', 163-181, op 164, bij Marcel Sarot, 'Een bijdrage aan het gesprek tussen theologie en natuurwetenschappen', 182-196, op 182, en bij Wout Huizing, 'Oog voor elkaar! Gedachten over 'gastvrij' pastoraat als proef op de som van Gods liefde voor mensen', 216-232, op 216-224.

echt een nieuwe tijd aan (...) In het geloof in Jezus laat God ons delen in de gang van Jezus door de tijden heen naar de opstanding tot nieuw leven. Leef alle tijden in geloof met vreugde en passie. Laat niets liggen, alle momenten uit je jeugd, je middelbare leeftijd, je ouderdom. Huilen en lachen, dansen en rouwen, spreken en zwijgen, dood en leven. Ga er in geloof doorheen.⁴

De geïnformeerde lezer herkent in deze enkele zinnen al veel van de theologie van De Vries, bijvoorbeeld de fascinatie voor de doperse theologie van de geschiedenis,⁵ de allesomvattende eeuwigheid van God die de menselijke tijd draagt, de ruigheid en kwetsbaarheid van het leven, en de prikkel om in Christus te geloven en hem te vertrouwen. De Vries' theologie is doortrokken van een spiritualiteit die uitnodigt om achter Jezus Christus te komen. Dit is geen droge of speculatieve theologie, maar een poging om op een doordachte wijze de Schrift, de wereld, de wetenschap, de tijd en vooral het vertrouwen in God ter sprake te brengen. Daar zullen studenten, predikanten en andere geïnteresseerden nog jaren de vruchten van plukken.

Korte karakteristiek van De Vries' theologie

De titel van dit boek is door de redactie bedacht, maar komt niet uit de lucht vallen. De vlag dekt de lading, want alle vier de hier gepresenteerde hoofdstukken raken voluit de thematiek van de geschiedenis. 'Alles is geschiedenis' (ofwel: niets zonder geschiedenis) wil zeggen dat christelijk geloof zich in de geschiedenis afspeelt, zich op de geschiedenis richt, en geen ontsnappingsroute biedt aan het gewone leven. Jezus volgen is geen vluchtroute over de wereld heen, maar gaat er dwars doorheen. Immers, zo is God zelf en zo heeft hij zich in Jezus Christus laten kennen. Gods eeuwigheid staat borg voor de gang door de tijd, die daarom hoopvol en verwachtingsvol is. Dit is kortgezegd de meest vitale hoeksteen voor een baptistische geloofsvisie in de dogmatiek van Olof de Vries.

---

⁴ Preek van Olof de Vries 'Een loflied op de tijd', over Prediker 3 vers 1 op 30 december 2007.

⁵ Zie Olof Harro de Vries, *Leer en praxis van de vroege dopers uitgelegd als een theologie van de geschiedenis* (Proefschrift aangeboden aan de Universiteit van Utrecht, 1982).

Meestal begint een theologie met een bespreking van de prolegomena, dat wil zeggen de meest noodzakelijke dingen die vooraf gezegd moeten worden om de auteur te kunnen begrijpen. In de prolegomena legt de theoloog onder meer verantwoording af van zijn bron-gebruik en van zijn methodologie. De Vries opent op geheel eigen wijze met het beschrijven van de mogelijkheden en de grenzen van de theologie. Zo legt hij zijn kaarten op tafel, en daarbij zet hij een spanning op de theologie die zowel veeleisend als verademend is.

Het eerste zit hem in 'na-denken' over God met alle wetenschappelijke middelen die ter beschikking staan, want dogmatiek bestaat uit kennisuitspraken en theorievorming. Wel komt daar, zoals bij alle geesteswetenschappen het geval is, een element van inzicht bij (wat meer is dan verklaring), dat wil zeggen van interpretatie en betekenisverlening. Aan de wetenschappelijke eisen van de toetsbaarheid kan de theologische wetenschap vanzelfsprekend niet voldoen. De waarheid van spirituele zingeving is proefondervindelijk onbewijsbaar, hoewel enigszins meetbaar of aantoonbaar (via pragmatische toetsingsprocedures). Dogmatiek biedt inzicht en verduidelijking van geloof, geen verklaring.

Het tweede zit hem in de typische karaktertrek van De Vries om veel van de ratio te vragen, maar haar niet het primaat toe te kennen in geloofszaken. Eerst is er het geloof en dan pas de redenering. Dit raakt de kern (de eigenheid) van de dogmatiek tot op de diepste zenuw. Redeneringen kunnen het ware geloof dan ook alleen bij benadering verwoorden en nooit voor de eeuwigheid in beton gieten. Voor De Vries bestaat er dan ook geen eeuwige orthodoxie, want 'God is altijd groter (...) Ter wille van die grootheid moet de kerk vaak orthodox zijn. Op zijn tijd moet zij ook ketters durven zijn – ter wille van diezelfde grootheid.'

'God is altijd groter' ('Deus semper maior') is een gevleugelde uitdrukking die in de theologiebeoefening zomaar uit de mouw wordt geschud. Maar bij De Vries krijgt hij alle gewicht, omdat hij rekening houdt met menselijke beperkingen én met uitglijders. Vooral dit laatste heeft bij De Vries een unieke plaats gekregen. Immers, de trans-

cendente Heer, die eeuwig en vrij en alomtegenwoordig is, laat zich kennen vanuit zijn werken, dat wil zeggen vanuit de schepping en de geschiedenis. Deze kennis berust daarmee op een collectie van bronnen die geïnterpreteerd dienen te worden (profeten, wetten, wijsheid, evangeliën, brieven, poëzie, etc.). Openbaring komt dus niemand zomaar aanwaaien. De toon is daarmee voor de christelijke epistemologie gezet. Openbaring kan niet buiten interpretatie en interpreterend kennen is altijd kennen in relatie tot een object. Ons menselijk weten staat nooit los van onze subjectiviteit en intersubjectiviteit.

De dogmaticus staat voor een schier onmogelijke taak en moet om de spanning enigszins te ventileren zijn eigen vakgebied niet altijd even absoluut nemen. Ook dit hoort bij de prolegomena van De Vries, en hij is de enige (voor zover bekend) die deze kanttekening inlast. De woorden van de dogmaticus kunnen de spanning aan, omdat ze een spelkarakter hebben waar zowel de humor in schuilt als de dimensie van lofprijzing. Dogmatiek gaat weliswaar over serieuze vragen van het leven, maar het is ook nodig om enige distantie in te bouwen, anders is het in de theologie niet uit te houden. Theologen moeten ook om zichzelf kunnen lachen, in de zin van ‘hoor mij nou eens’, omdat het nooit helemaal lukt om mens en God met woorden recht te doen. In die zin is de theoloog een ‘jester’ en neemt hij de ruimte om als een hofnar te roepen wat anderen niet zomaar kunnen of durven zeggen.

Schriftverwachting

De andere onderdelen van De Vries' theologie dienen onder de noemer van bovenstaand voorbehoud te worden verstaan. Ook bij een begripsbepaling van het woord ‘geschiedenis’ kan getwijfeld worden aan de toereikendheid van taal en wetenschap. Toch doet De Vries een poging. Geschiedenis en heil zijn van God uit op elkaar betrokken. Geschiedenis is heilsgeschiedenis, waarin God zichzelf geeft aan de wereld. De lijn van de geschiedenis, hoe verbrossend ook, gaat naar het doel dat God gesteld heeft. Bijbelse geschiedenis is dan ook lineair en apocalyptisch. De schepping zal tot voltooiing komen en

juist daarin betoont God zich trouw en rechtvaardig en liefdevol. Gods weg met de wereld komt samen in de weg die God met Jezus Christus is gegaan, in diens menswording, leven en dood, opstanding en wederkomst.

De Vries vat Gods historische heilsweg met de wereld samen onder het begrip Schriftverwachting, waarmee hij bedoelt te zeggen dat deze verwachting opkomt uit de Schrift en daarmee tevens geïnterpreteerde geschiedenis is. Vanuit de coherentie theorie gedacht is zo'n benadering begaanbaar. Dezelfde gebeurtenis kan verschillend worden begrepen, zonder dat daarmee de waarheidsaanspraak geweld aan wordt gedaan. Waarheidsclaims zijn in historische zin wel te maken als het om feiten gaat, maar het wordt lastig als het om betekenisgeving gaat. Bij het kruis van Christus staand had ieder kunnen constateren dat Christus stierf, maar dat hij daar stierf voor de zonden van de wereld, dat is een ander verhaal. Daarom is De Vries' geschiedenisvisie een idealistische, gegeven met de narrativiteit van het leven. Mensen schrijven de geschiedenis en houden die vast in het vertellen van gebeurtenissen. Zo gaan verleden en heden over in de toekomst, die ook weer uit gebeurtenissen en verhalen bestaat. Het geheel gaat een welomschreven richting uit, onder de sturende kracht van God.

Gezien de brede Schriftverwachting en de narrativiteit die daarmee is gegeven, is een fundamentalistische bijbelvisie niet toereikend om de christelijke geloofstraditie uit te leggen. Om recht te doen aan de meerdimensionaliteit van de geloofsbronnen verdedigt De Vries de klassieke 4-voudige Schriftzin zoals de kerk die van oudsher heeft onderwezen:⁶ (1) de letterlijke betekenis, (2) de typologische betekenis, (3) de tropologische (morele) betekenis, de (4) eschatologische (anagogische) betekenis. De vier hermeneutische benaderingen zijn verschillend en gelaagd, maar samen schetsen zij het rijke en weidse

---

⁶ 'Litera gesta docet, quid credas allegoria, moralis quid agas, quo tendas anagogia' (De letter leert wat er gebeurde, de allegorische zin wat je moet geloven, de morele zin wat je moet doen, de anagogische zin waarheen je je moet uitstrekken). Zie ook De Vries' artikel 'Méér dan de letter. Over de viervoudige Schriftzin, heilshistorisch verstaan' in *Soteria* 25.1 (2008), 7-17.

betekenisveld van de Schrift. De eerste kunnen we omschrijven als de historisch kritische laag (de betekenis daar en toen), de tweede als de Christocentrische (de heenwijzing naar Jezus), de derde als de appellerende betekenislaag, de vierde als de visionaire en troostvolle.

Tijd en eeuwigheid

Juist de gedachten van De Vries over tijd en eeuwigheid maken dat een hermeneutisch instrument als de viervoudige Schriftzin een redelijke keuze is uit een veelheid van klassieke, moderne en postmoderne verstaansmodellen. Het is de eeuwigheid die de tijd draagt en de geschiedenis aanlegt op Gods toekomst. Deze eeuwigheid is niet te zien als tijdloosheid, maar als ‘omnitemporaliteit’, dat wil zeggen als tijd waarin God zelf beslissingen en werken onderneemt en die de basis legt voor de metafysische tijd. De Vries verbindt de notie van de omnitemporaliteit direct met de belijdenis van de kerk dat God Vader, Zoon en Geest is. Het is de Drie-enige God die als de Eeuwige borg staat voor de geschiedenis in de tijd. Gods tijd is de metafysische grond onder de onze. Daarom vallen mensen nooit buiten de tijd, want zij vallen nooit buiten Gods tijd, niet voor het leven, niet bij het leven, en al evenmin na het leven. De Vries redeneert hierbij consequent vanuit de tijd naar de eeuwigheid toe en niet andersom. Er loopt geen beredeneerbare lijn van de eeuwigheid naar de tijd toe. Zo’n lijn loopt immers stuk op dualismen. De lijn die De Vries volgt loopt via de schepping en de verlossing naar Gods transcendentie. We komen nu bij het hart van De Vries’ theologie. Hij heeft er naar verhouding ook de meeste pagina’s aan gewijd. De zogeheten binnen-trinitarische geschiedenis die God kenmerkt (de omnitemporaliteit), zet met de schepping van de wereld een geschiedenis in gang die niet in determinanten gevangen is, maar die juist in de morele grondwaarden van vrijheid, liefde en zelfverloochening zijn diepste betekenis vindt. Deze grondwaarden hebben hun oorsprong in de relatie die God met zichzelf heeft en die als metafysische tijd de grondslag legt voor schepping en geschiedenis. De fundamentele contingentie van de schepping houdt in dat God niet genooddaakt was om de we-

reld te creëren ('creatio ex nihilo'). De schepping is daarom gewild en bedoeld, want God schiep vanuit zijn eigen liefde en vrijheid. Er rust dan ook geen verplichting op de schepping, zelfs niet op mensen, om God te geven wat hij niet zou hebben. De schepping ligt in Gods welbehagen, niet in goddelijke dwang.

De determinanten die het leven tot in de kleinste deeltjes van de cel bepalen, scheppen juist de voorwaarden die een vrije morele keuze mogelijk maken. Met Murphy en Ellis gaat De Vries ervan uit dat 'top-down causation' een mogelijke verklaring biedt van zowel de eenheid als de hiërarchie van leven, maar waarbinnen de rangorde van hoger/lager niet zijnsmatig maar wordingsmatig moet worden gedacht ('creatio continua'). Er is één werkelijkheid die zich op verschillende niveaus afspeelt. Op atomair niveau is een zeker indeterminisme te constateren dat 'hoger' in de hiërarchie van leven het fysische draagvlak van de menselijke vrije wil wordt. Terwijl 'hoger' met meer determinanten te maken heeft, komt daar de vrijheid tot zijn morele doel. Immers, een vrije wil kan alleen functioneren in een wetmatig geordende wereld waarin de consequenties van een vrije keuze berekend kunnen worden. We leven in een moreel universum. De 'creatio continua' impliceert dus de 'creatio ex nihilo'. De voortgaande schepping, die De Vries evolutionistisch uitlegt, ontvangt haar metafysische grond voortdurend uit God. Gods Woord en geschiedenis, zijn trouw en belofte, zijn kracht en verlossing begeleiden haar naar het eschaton. In deze metafysische gerichtheid ligt de zin van de geschiedenis. Betekenis van leven komt dan ook niet 'als vanzelf' uit het leven voort, ook niet door technische vooruitgang en baanbrekende wetenschapontwikkeling. Zingeving is geen scientistisch taalspel. Zingeving wordt het leven binnengebracht door mensen die consequent voor de weg van vrijheid, zelfopoffering en geweldloosheid kiezen. Dit is bij uitstek de weg van God, zoals Jezus die is gegaan. De Vries spreekt in dit verband over Jezus' 'ontlediging' (*kenōsis*). Vrijheid, liefde en geweldloosheid zijn zo metafysisch verankerd in God en geven richting en betekenis aan de wereld.

Baptistenidentiteit

Wie zich mocht afvragen waar in de theologie van De Vries de baptistenidentiteit naar voren komt, moet weten dat al het boven genoemde juist samenkomt en ook wordt toegepast in het symbool van de doop. De kruisdood van Jezus en de doop van de dopeling komen samen, omdat Gods omnitemporaliteit dit mogelijk maakt. Christus' *kenōsis* draagt (in metafysische zin) die van de dopeling, die in vrijheid en zelfverloochening de weg van Christus kiest, ondanks de determinanten die hem dit zouden kunnen verhinderen. Het teken van de doop 'rust' dus op een dynamische gelaagdheid van tijd, plaats en werkelijkheid, eenzelfde gelaagdheid die te ontwaren is in de 4-voudige Schriftzin. Het gaat hierbij niet over ontologische dimensies, maar over epistemologische. De doop drukt een verlossend weten uit.⁷

Bovendien draagt de doop een performatief karakter. Het sterven van Jezus wordt uitgedrukt in een ritueel. Het ritueel wordt uitgevoerd (als 're-enactment'), en wordt in zekere zin ook opgevoerd. Tijdens de doopceremonie vloeien het verhaal van Jezus en dat van de dopeling ineen. Ze worden voor dat moment één geschiedenis. De narrativiteit en het spelelement ('heilig spel') horen bij elkaar en verdiepen de mogelijkheid tot identificatie. De dopeling 'stapt' een andere wereld binnen (doopkleed, water, onderdompeling) en daar gebeurt het verhaal van Christus aan zijn verhaal. Hij sterft en staat op uit de dood.

En er is meer, zou De Vries zeggen, want hier geschiedt een wonder. Wonderen zijn gegeven als voorschot op het eschaton, want God zegt ermee dat Hij zich op weg naar het einde niet laat tegenhouden. Wonderen zijn daarom altijd op weg om echt te gebeuren en pas in het eschaton kan gezegd worden dat zij echt gebeurd zijn. De doop drukt dit alles uit, en tot geloof komen maakt daar deel van uit. De Vries' theologie opent dus wel met grondlijnen die de baptistische geloofsvisie indirect op het oog hebben.

---

7 Cf. O.H. de Vries, 'Doop in de geschiedenis van doopsgezinden en baptisten', *Kerk & Theologie* 63 (2012) 357-372.

Het wonder heeft volgens De Vries niets van doen met het tijdelijk opheffen van natuurwetten. Natuurwetten kunnen immers niet worden opgeheven zonder dat datgene of diegene waaraan het wonder geschiedt ook denatureert. Zo wordt het wonder ‘ontwonderd’. Op weg naar het eschaton geschieden wonderen als anticipaties op de toekomst en dáár horen wonderen in wezen thuis. Zo is de doop eveneens een anticiperend wonder.

Aan het einde gekomen van deze korte introductie ontbreekt nog te veel om de contouren te schetsen van bijvoorbeeld een Christologie of een ecclesiologie of een eschatologie van Olof de Vries. Baptisten zouden die graag hebben gehad, omdat meestal daar de wezenlijke beslissingen voor een baptistische theologie vallen. Toch laat zich in diverse opzichten raden hoe De Vries op het fundament van de vier hoofdstukken zou doorredeneren. Veel valt ook op te maken uit andere teksten van hem. Mogelijk worden daar in de komende jaren nog selecties uit gemaakt en gepubliceerd.

De Vries is een baptistendenker waar baptisten in Nederland niet omheen kunnen. Ze kunnen het hartgrondig met hem eens zijn of juist niet, maar hij nodigt in elk geval uit tot discussie en zet aan tot denken en debat. We hopen dat dit boek daartoe bijdraagt, ook omdat het nu gemakkelijker wordt om naar hem te verwijzen.

Der Gotthard sprach: ‘Wir sterben nit,
Der Tot führt uns zum Himmel mit,
Bey Gottes Kinder allen.’

Ausbund, 21:12, r. 5-7⁸

---

⁸ De *Ausbund* is een compilatie van oude doperse liederen, waarvan sommige al rond 1535 zijn geschreven.

Dr. O.H. de Vries (1941-2014) heeft gedurende een groot aantal jaren zijn stempel gezet op het denken van baptisten in Nederland. Zijn docentschap aan het Baptisten Seminarium inspireerde en vormde ruim vijftieng jaar tal van voorgangers en kaderleden binnen de Unie van Baptistengemeenten in Nederland. Van 1991 tot 2009 was De Vries bijzonder hoogleraar 'Geschiedenis en leerstellingen van het baptisme' aan de Universiteit Utrecht. Tot het vroege voorjaar van 2014 was De Vries actief binnen het onderwijs aan het Baptistenseminarium.

Met deze 'prolegomena' is begonnen met het publiceren van een baptisten theologie in de Lage Landen. Dr. H.A. Bakker, bijzonder hoogleraar 'Geschiedenis, theologie en identiteit van het baptisme' aan de Vrije Universiteit te Amsterdam, schrijft in de inleiding: 'De Vries' theologie is doortrokken van een spiritualiteit die uitnodigt om achter Jezus Christus te komen. Dit is geen droge of speculatieve theologie, maar een poging om op een doordachte wijze de Schrift, de wereld, de wetenschap, de tijd en vooral het vertrouwen in God ter sprake te brengen. Jezus volgen is geen vluchtroute over de wereld heen, maar gaat er dwars doorheen. Immers, zo is God zelf en zo heeft hij zich in Jezus Christus laten kennen. Gods eeuwigheid staat borg voor de gang door de tijd, die daarom hoopvol en verwachtingsvol is. Dit is kortgezegd de meest vitale hoeksteen voor een baptistische geloofsvisie in de dogmatiek van Olof de Vries.'

uitgeverij

ISBN 978 90 435 2563 3 NUR 700

9 789043 525633

WWW.KOK.NL